

Klarspråk.

BULLETTIN FRÅN SPRÅKRÅDET NUMMER 2023|4

Alla talar om AI

”Det senaste inom AI? Jag vet inte, jag har inte kollat mejlen nu på morgonen.” Så lär en expert inom AI, alltså artificiell intelligens, ha svarat när hen fick frågan av en journalist nyligen. Så fort går utvecklingen.

Idén till det här numret föddes när vi på Språkrådet fick frågor om AI och hur man kan använda det i klarspraksarbetet. Borde alla vi som arbetar med klarspråk och kommunikation känna oss oroliga för våra jobb – eller kan vi tvärtom dra nytta av de nya verktygen? För det enda som är säkert är att vårt arbete kommer att påverkas.

Jag vågar påstå att förkortningen AI är årets komet, inte bara bland initialförkortningar utan i ordförrådet i stort. Genomslaget i samhället har varit enormt, och vi är många som för första gången testat att använda något AI-verktyg.

Själv har jag testat AI-assistenten Chat GPT och försöker lära mig konsten att prompta, alltså skriva instruktioner. Det går lite bättre för varje gång när vi samarbetar. I Skrivrådet ger Ulrika Gotthardsson konkreta tips om hur man kan använda AI som klarspråkskollega.

Jakob Pettersson Svärd skriver om sin undersökning av hur några kommunikörer använder AI-verktyg och hur det påverkar skrivprocessen och språket. Vi bjuder också på en intervju med Språkrådets nya chef Lena Lind Palicki. Vad har hon för tankar om framtiden?

Gabriella Sandström, redaktör

AI-utvecklingen är ett maraton – inte ett 100-meterslopp

Mänskligt vetande har ett bäst-föredatum. År 1905 konstaterade fysikern Albert Einstein att inget kan färdas snabbare än ljusets hastighet i vakuum. År 2023 visade det sig att hans påstående var felaktigt. I dag vet vi att inget kan färdas snabbare än spaningar om AI i ett genomsnittligt LinkedIn-flöde.

I min kandidatuppsats *Morgondagens kommunikation i dag* undersöker jag hur kommunikörer som använder Chat GPT för att producera skriftlig kommunikation upplever att AI-stödet påverkar skrivprocessen och vilka språkliga följder det får. Sedan jag inledde arbetet i början av året har AI-kartan redan ritats om flera gånger. Medveten om att min studie riskerade att vara föråldrad innan den hade publicerats valde jag att fokusera på det som är förhållandevis konstant: vi människor.

De mest intressanta resultaten från min undersökning handlar inte om själva AI-tekniken utan om hur respondenterna ser på densamma. Deltagarna i studien lyfter bland annat hur AI-stödet kan eliminera skrivkramp genom att förkorta steget från ett blankt blad till ett fungerande utkast. De upplever också att AI-baserad responsgivning kan utveckla erfarna skribenter språkligt. Genom att blanda in Chat GPT i skrivprocessen tycks skribenterna få tillgång till nya ord, uttryck och stilistiska verktygslådor.

I uppsatsen diskuterar jag även riskerna med att låta AI-tjänster avlasta den mänskliga skribenten kognitivt. Automatisk språkgranskning framstår

ibland som ett mynt med två sidor: den avlastande effekten kan vara väl så önskvärd i stunden, men felaktiga rättningsförslag från exempelvis en ordbehandlare kan få skribenter att börja ifrågasätta den egna språkkänslan. I min studie syns vissa tecken på att den här utvecklingen skulle kunna öka kraftigt i takt med att AI blandar sig i allt fler steg i skrivprocessen. Det behöver vi alla vara fortsatt vaksamma på – och för det krävs ett visst mått av eftertänksamhet.

Läs gärna min uppsats om du vill förstå det senaste årets händelser bättre. Men gör det i lugn och ro. Den stora faran med den snabba teknikutvecklingen är inte att du blir ifrånkörd. Den är att du blir så fokuserad på att hålla jämna steg att du kör av vägen.

Jakob Pettersson Svärd, student i svenska, Språk- och kommunikationsprogrammet vid Mälardalens universitet

Jakob Pettersson Svärd FOTO: LINNÉA JUBRO

” AI-stödet kan förkorta steget från ett blankt blad till ett fungerande utkast.

BILD SKAPAD MED
AI-VERKTYGET DALL-E

3 FRÅGOR TILL ...

... **Chat GPT**, som svarat med hjälp av Rickard Domeij, språkteknolog på Språkrådet:

Vad är AI egentligen?

– Artificiell intelligens (AI) är en teknik som syftar till att skapa datorprogram och system som kan utföra uppgifter som normalt kräver mänsklig intelligens, såsom att lära sig, tänka, resonera och fatta beslut. Det involverar användning av algoritmer och maskininlärning för att analysera data, dra slutsatser och utföra uppgifter självständigt. AI används i olika områden, inklusive automatisk översättning, bildigenkänning och autonoma fordon.

Varför är AI så hett just nu?

– AI är hett på grund av betydande teknologiska framsteg och ökad tillgänglighet av data och beräkningskraft. Det möjliggör förbättrade prestationer inom områden som maskininlärning och djupinlärning, vilket har potential att revolutionera många branscher. Investeringar och forskning har ökat, och företag ser möjligheter att automatisera uppgifter, öka effektiviteten och skapa innovativa produkter och tjänster med hjälp av AI.

Vem är du och vilka är dina största brister?

– Jag är ChatGPT, en AI-assistent av OpenAI. Mina största brister inkluderar bristande kontextuell förståelse, möjligheten att generera felaktig information och begränsad kreativitet. Jag kan ibland ge oprecisa svar och behöver användas med omsorg för att undvika vilseledande eller olämpliga svar.

SKRIVRÅDET

AI som klarspråkskollega

Efter en första språkkoll bad jag AI-verktyget Chat GPT-4 klarspråka två korta texter. Testet visar att tydliga instruktioner kan ge snabb och bra hjälp, men också att jag måste hålla noggrann koll under processen.

●●● Min första text var en korrekt men byråkratisk webbtex. Textens fyra meningar innehöll juridiska termer som var viktiga att behålla, men också onödigt formella ord som *skriftväxling*, *erbålla* och *bistå*. En mening var en villkorssats som inleddes som en fråga, vilket kan försvåra läsningen: ”Handlar det om ett större ärende kan det ...”

Min första prompt (instruktion) var: ”Arbeta om texten till klarspråk, men behåll orden *komplettering*, *ytrande* och *huvudförhandling*.”

AI hittade bra alternativ till övriga ord och ersatte villkorssatsen med en enklare *om*-sats: ”Om det är ett större ärende kan det ...”

Som väntat valde AI du-tilltal, vilket ofta är ett bra sätt att göra språket aktivt. Det passar dock inte där den här texten hör hemma, och när jag bad den undvika det blev texten (förstås) mer lik originalet igen.

Min andra text kom från en notis om yogaforskning. De fyra meningarna inleddes snarligt, och i en av dem var syftningen otydlig.

Min prompt blev: ”Rätta texten och ge den mer flyt, bindning och variation.”

I svaret hade AI förbättrat flytet genom att slå ihop två meningar. Textens tre meningar inleddes nu på olika sätt, och syftningen hade förtyd-

Ulrika Gotthardsson FOTO: EVA SJÖBERG

ligats korrekt. Ett ordval gav dock en nyttig tankeställare:

I originalet fanns frasen ”... resultat från över 300 andra studier runt om i världen”. AI:s förslag var ”resultat från över 300 globala studier”.

Först blev jag imponerad av att AI ”förstått” att ordet *global* kunde ersätta det knöliga *runt om i världen*. Men sedan insåg jag att bytet förändrade innebörden; ordet *globala* beskrev nu själva studierna. Och originaltexten avslöjade inte om någon enda av de 300 studierna var global ...

Min slutsats är att AI kan vara en snabb och hjälpsam klarspråkskollega när jag vet ungefär vad texten behöver och är aktiv som arbetsledare. En bra analys av texten kan ge mig svar på om det är lönt att ta hjälp av AI och, om svaret är ja, hur jag hjälper den på rätt väg.

Där texten verkar kräva instruktioner på ordnivå går det nog ofta fortare att göra jobbet själv. Om det däremot går att instruera tydligt på en mer generell nivå kan AI vara ett sätt att både spara tid och hitta alternativa formuleringar. Kontentan blir att kunskap om klarspråk gör texter bättre – både med och utan en artificiell kollega.

Ulrika Gotthardsson,
språkkonsult på Uttryckeriet AB

Ta del av Ulrikas
exempeltexter
och kommentarer:

[Uttryckeriet.se/ai-klarsprakar](https://uttryckeriet.se/ai-klarsprakar)

Mer fokus på flerspråkighet och teknikutveckling framöver

I augusti tillträdde Språkrådets nya chef Lena Lind Palicki. Hur ser hon på Språkrådets betydelse för klarspråksarbetet och i det svenska språksamhället? Och hur kan vi förbättra vårt stöd?

Vad ser du som de viktigaste uppgifterna just nu?

– Att staka ut riktningen och mål för Språkrådet. Hur ska vi prioritera, vad behöver det svenska språksamhället och hur kan vi möta de kraven? Vi behöver också fokusera på att få ihop vår ganska spretiga verksamhet.

Vi borde lyfta fram flerspråkigheten mer, att det inte bara är en rättighet utan också en tillgång i samhället. Flerspråkighet är en resurs som vi kan ta vara på, både individens och samhällets flerspråkighet.

Har du några tankar om hur Språkrådets klarspråksarbete skulle kunna förbättras för att bättre möta behoven i dag?

– I Sverige har vi kommit ganska långt i hur texter ska skrivas, vilka ord och vilket tilltal vi ska använda, men det behövs mer klarspråksarbete på statusnivå. Exempelvis behövs riktlinjer för hur man ska hantera flerspråkiga sammanhang: vilka språk ska vi använda i olika sammanhang, och hur kan man tänka för att så många som möjligt ska kunna tillägna sig information? Till exempel om du är lärare på ett föräldramöte, eller om du jobbar på en kommun eller myndighet och skriver på webben, hur avgör du vad som ska finnas på vilka språk? Där kan vi på Språkrådet stötta mer.

Klarspråksarbete har traditionellt varit fokuserat på text, men vi behöver börja i en annan ände och fundera mer över hur ”den goda myndighetskommunikationen” ser ut. Vilket medium och vilken kanal lämpar sig bäst i den här kommunikationssituationen? Kanske

Språkrådets nya chef Lena Lind Palicki.

FOTO: ISOF

ska man hellre producera en film eller en podd eller skriva ett inlägg på Instagram. Du kan ha skrivit en jättebra text, men om den är publicerad i fel kanal, om läsarna inte hittar den eller om den är på fel språk så är den ju värdelös.

Hur ser din egen relation till klarspråk ut?

– Jag är språkkonsult i grunden och därför drillad i klarspråk. Senare skrev jag min avhandling om klarspråk och om vilken bild Försäkringskassan ger av föräldrar. Jag var främst intresserad av genusfrågor och undersökte konflikten mellan klarspråk och jämställt språk. Bland annat problematiserade jag kring klarspråksidealet, exempelvis om du-tilltal verkligen förenklar texter.

Jag har också forskat tillsammans med Andreas Nord om hur klarspråk beskrivs i policydokument jämfört med hur det ser ut i praktiken. Där uppstår ibland ett glapp.

Vi har undersökt hur man argumenterar för klarspråk, exempelvis på klarspråksutbildningar. Det finns inte alltid vetenskapligt stöd för det man lär ut, till exempel att det alltid är bra att undvika passiva satser, men tittar man på forskningen så stämmer inte det.

Vad tror du om AI:s betydelse, kommer vi som jobbar med språk och kommunikation att bli arbetslösa nu?

– Jag tror att AI kommer att påverka hur vi skriver texter och vilka hjälpmedel vi använder. Vi kan spara mycket tid genom att använda AI för att skriva vissa typer av texter, för översättning, korrekturläsning och andra tidsödande uppgifter. Men det är vi människor som måste ”mata” AI:n. AI kan ersätta vissa arbetsuppgifter, men det kommer aldrig att ersätta mänsklig kommunikation.

Vad tror du att språkvårdare på myndigheter kommer att jobba med om fem år?

– Vi kommer att behöva förhålla oss till flerspråkighet på olika sätt, till vad som är god svenska och till AI-frågor och annan teknikutveckling.

Hur har de första månaderna på jobbet varit?

– De har varit väldigt roliga och intensiva! På Språkrådet jobbar vi med så viktiga frågor i gränssnittet mot samhället, och att ha ett fungerande språksamhälle är otroligt viktigt för demokratin. Det är de frågorna som jag intresserar mig för och brinner för.

Gabriella Sandström

NOTISER

Er tur att ta hem Klarspråkskristallen?

Hur jobbar ni med klarspråk? Berätta om ert arbete genom att svara på några enkla frågor och var med och tävla om Klarspråkskristallen 2024. Sista dagen att nominera är 5 februari 2024. Vi hoppas få ta del av extra många goda exempel i år! Du hittar formuläret på isof.se/kristallen.

Se filmer med goda exempel

Nu är filmerna från webinarier om goda exempel på klarspråksarbete publicerade. Där berättade Folkhälsomyndigheten och Västerås stad om hur de arbetar med klarspråk och terminologi. Filmerna finns på isof.se/231013.

AI underlättar språkinläring i skolan

Att öva främmande språk med en artificiell konversationsagent kan underlätta språkinläringen. I ett projekt på Göteborgs universitet har högstadieelever provat tekniken. De fick prata med en människoliknande karaktär på en skärm och få svar. Konversationen skedde i verklighetsnära situationer, exempelvis på ett kafé.

Lättare att läsa texter med medveten radbrytning

En texts läsbarhet påverkas av textens storlek, radavståndet och radlängden. Men hur påverkas läsningen av medveten radbrytning, så kallat frasanpassat radfall?

Myndigheten för tillgängliga medier har undersökt vad två målgrupper för lättläst svenska tycker om frasanpassat radfall. Personer med intellektuell funktionsnedsättning eller med svenska som andraspråk fick ta ställning till vilket format på lättlästa texter de föredrog. Majoriteten föredrog texter med frasanpassat radfall. Läs mer om resultaten i rapporten *Frasanpassat radfall* på mtm.se.

Nytt läromedel i medicinsk svenska

Patientsvenska av Emil Molander och Sofi Tegsveden Deveaux är ett nytt läromedel i medicinsk svenska för sjuksköterskor och läkare med svenska som andraspråk. Det innehåller autentiska intervjuer med patienter som berättar om sina sjukdomar, besvär och behandlingar.

Svårt att förstå chattbotten på 1177

Det är svårt att förstå och använda chattbotten 1177 direkt, som vissa regioner har infört för att bedöma symtom, visar en granskning av forskare på KTH. I studien har personer med kognitiva funktionsnedsättningar testat att använda e-tjänsten 1177 direkt. Den ställer för höga krav på både läsförmåga och minnesförmåga, och det behöves många klick för att ta sig igenom processen. Alla användare gynnas av en design som är kognitivt tillgänglig. Läs mer om granskningen på kth.se och codeac.se.

Hjälp oss att förbättra Klarspråks hjälpen!

Har du använt Klarspråks hjälpen? Nu gör vi en användarundersökning och vill ta reda på hur tjänsten används och hur vi skulle kunna förbättra den. Svara på vår enkät senast 1 januari 2024 på isof.se/klarsprakshjalpen.

En enda dikt – i femtielva varianter

Språkforskaren Lars Melin har skrivit många böcker om stilistik och språk. Nu har han kommit ut med boken *En enda dikt*, om *Spela kula* av Sten Selander. Originaldikten är skriven på knittel, men här får vi läsa den omstöpt till ett antal olika versmått. Dessutom innehåller boken en genomgång av hur verser är uppbyggda. Kanske ett julklappstips?

Vill du prenumerera på Klarspråk?

Anmäl din e-postadress på:

isof.se/bulletinen. Det kostar inget.

SPRÅKFRÅGAN

Hur skriver man AI-orden?

Hur skrivs namnet på chattbotten – ChatGPT, Chat GPT, Chat gpt ...?

Språkrådet rekommenderar att namnet skrivs *Chat GPT*. Initialförkortningen *GPT* står för *Generative Pre-trained Transformer* och beskriver hur botten har tränats. Företaget som utvecklat verket skriver *ChatGPT*, men på svenska bör namnet skrivas isär. Flerordiga namn skrivs vanligtvis med stor bokstav endast på första ordet, men eftersom det andra ordet består av en initialförkortning som utläses bokstav för bokstav och ingår i ett namn bör även det skrivas med stora bokstäver.

När det gäller ordet *bot* är den vanligaste stavningen i oböjd form med ett *t*. När ordet böjs rekommenderar vi att det stavas med två *t*: *chattbotten*, *chattbottarna*.

Hur skrivs förkortningen av artificiell intelligens?

Vi rekommenderar att förkortningen skrivs *AI*. Sammansättningar med initialförkortningar skrivs med bindestreck: *AI-robot*, *AI-genererad*, *AI-utveckling*.

Klarspråk.

En tidning från Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen. Box 20057, 104 60 Stockholm
Ansvarig utgivare: Lena Lind Palicki
Redaktör: Gabriella Sandström
Telefon (växel): 0200-28 33 33
E-post: klarsprak@isof.se
Webbplats: isof.se/klarsprak

 Institutet för språk och folkminnen